ARNIS VIKSNA

**VĒL KĀDA LAPPUSE
PROFESORA PAULA STRADIŅA
VAJĀŠANAS HRONIKĀ
(pagātnes liecības publikācija)**

Mazizmantots Latvijas medicīnas vēstures avots vēl aizvien ir bij. LKP arhīva dokumenti, kas agrāk bija pieejami ierobežotam pētnieku lokam. Tie satur pietiekami vērtīgus datus laikmeta un arī gluži konkrētu cilvēku raksturojumam. Slepēnība, kas valdīja kompartijas sapulcēs un darbībā, atšķirot to no pārējās sabiedrības, tika saglabāta arī dokumentācijā, kura bieži vien pietiekami precīzi atspoguļoja patieso stāvokli, kas sabiedrībai tika slēpts un liegts it kā svešam (tautas!) skatienam. Atklātība, kas demagoģiski tika pieprasīta no kompartijas biedriem, sapulču gaitā nereti izpaudās aizmuguriskas informācijas sniegšanā par bezpartijiskiem darbbiedriem un kolēģiem. Turklāt slēgtajās sapulcēs jau nekādas īpaši slepenas lietas parasti apspriestas netika, jo ļoti bieži tie bija ikdienas darba jautājumi, kas tika apspriesti krietni atklātāk, nekā kopā ar pārējiem, bezpartijiskajiem. Tad arī tika sagudroti vadoši, it kā partijas vārdā doti norādījumi, ieceres un plāni. Taču slepenība, kuras aizmugurē atradās varas represīvais aparāts, cilvēkos iedvesa baiļu sajūtu. Nereti kompartijas organizācija tika izmantota atsevišķu tās biedru personisko rēķinu kārtošanai ar bezpartijiskajiem, arī karjeras nolūkā.

Profesora Paula Stradiņa biogrāfiskās detaļas LKP arhīvā līdz šim ir tikušas meklētas maz, jo viņš nebija kompartijas biedrs, taču dokumenti liecina, ka dažāda līmeņa sapulcēs, sēdēs un tamlīdzīgos saietos viņš ir ticis minēts pietiekami bieži. Šai gadījumā galvenokārt pārlūkoti LVU kompartijas organizācijas saglabātie dokumenti, kas aptver laikposmu no 1945. līdz 1950. gadam.

Pēckara gados pret profesoru bija vērstas divas lielas politiska rakstura kampaņas ar cilvēciskiem pazemojumiem un it kā viņa ideoloģisku pāraudzināšanu. Pirmā virsotne tika sasniegta 1947. gada 2. oktobrī, kad P. Stradiņš tika kritizēts Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas pilnsapulcē par nepārdomātiem izteicieniem Baltijas republiku Veselības aizsardzības ministriju Medicīnas zinātnisko padomju 3. apvienotajā sesijā Viļņā, bet apogejs sekoja 1949. gada 21. oktobrī, kad LPSR Veselības aizsardzības ministrijas Medicīnas zinātniskās padomes

prezidija un LVU Medicīnas fakultātes zinātniskās padomes kopējā sēdē P. Stradiņš saņēma asus pārmetumus "*par kādu kaitīgu lekciju*". Šie materiāli jau ir publicēti ar pietiekami plašiem komentāriem [1]. Taču bija arī daudzi sīkāki un visai bieži uzbrukumi profesoram, par kuriem zināms mazāk.

P. Stradiņa kritizēšana pakāpeniski sāka iezīmēties pēc viņa aiziešanas no Medicīnas fakultātes dekāna posteņa 1946. gada 1. septembrī (biogrāfiskajā literatūrā ir stabili ieviesies neprecīzs datējums ar 1947. gadu, kas atrodams arī profesora personīgi aizpildītās vēlāku gadu anketās). Laika ziņā tas atbilda politiskās situācijas izmaiņai PSRS pēc VK(b)P CK lēmuma par žurnāliem *Zvezda* un *Leņingrad* 1946. gada augustā un atbilstīgām LK(b)P CK sekretāra Arvīda Pelšes iniciatīvām Latvijā nedaudz vēlāk. 1946. gada 4. oktobrī notika LK(b)P CK biroja sēde, kurā tika apspriesta LVU darbība, konstatējot daudzus trūkumus ideoloģiskā darbā, kam vēlāk sekoja augstskolas politiskā tīrīšana un sakārtošana, kas iespaidoja arī P. Stradiņa likteni.

Ja tūlīt pēc kara P. Stradiņa vārds augstskolas kompartijas organizācijas dokumentos pavīd epizodiski un ar atzinību, piemēram, uzzinājuši par profesora saistošo muzeju, 1945. gada 8. decembrī Medicīnas fakultātes komunisti nolemj to apmeklēt [2], tad tā vairs nav kopš 1946. gada rudens, kad aina kļūst savādāka. Gatavojot iepriekšminēto LK(b)P CK biroja sēdi, LVU fakultāšu darba pārbaudi veica īpašas komisijas. Medicīnas fakultāti pārbaudīja "brigāde" (kā minēts dokumentā) septiņu cilvēku sastāvā, kas sagatavoja un 1946. gada 1. oktobrī iesniedza pārskatu uz 31 lapaš. Komisiju vadīja veselības aizsardzības tautas komisārs Ernests Ameriks, bet aktīvākais pārbaudītājs bija docents Leonīds Goļbers. Pārskatā negatīvi raksturoti gandrīz vai visi vietējas izcelsmes Medicīnas fakultātes mācītājspēki, kas jau jau saskatīt attieksmi pret P. Stradiņu kā fakultātes atjaunotāju.

Profesora autoritāte tomēr bija pietiekami liela un ar to rēķinājās, tāpēc komisijas ziņojumā viņš personīgi tiek aizskarts mazāk nekā citi, ja neņem vērā divas "indīgas" piezīmes – kopā ar profesoriem Ernestu Putniņu, Kristapu Rudzīti un docenti Martu Vīganti viņš minēts starp tiem, kas uzskatīti, ka "*padomju valsts limitējot zinātnes attīstību*", bet P. Stradiņa kabinetā katedrā esot skatāmi to profesoru portreti, "*kas aizbēguši kopā ar vāciešiem*" [3] (domājams, Jēkabs Alksnis un Jānis Šulcs).

Vēlāk, apspriežot šo ziņojumu CK biroja sēdē 1946. gada 4. oktobrī, biroja loceklis Pēteris Plēsums minēto papildināja, ka arī P. Stradiņa ģimene esot neuzticama – sieva Nīna Stradiņa esot baltēmigrante, bet dēls pusaudzis Jānis kolekcionējot ideoloģiski kaitīga satura himnas [4].

Ja 1946. gada 20. septembrī jaunieceltais dekāns profesors Aleksandrs Šmits fakultātes komunistiem, kritizējot citas katedras, ziņo, ka P. Stradiņa katedrā viss "*ir labi*" [5], tad drīz vien sāk parādīties dažādi trūkumi gan mācību, gan zinātniskā, bet it īpaši – politiskās audzināšanas darbā. Ar it kā maznozīmīgiem, nesvarīgiem aizrādījumiem tiek gatavota augsne turpmākām kritikas kampaņām.

Pakāpeniski pieaugot, 1949. gadā Paulam Stradiņam adresētā kritika jau kļuva regulāra un pat sistemātiska, kas vedina domāt par tās īpašu organizēšanu.

Publicētais dokuments liecina jau par augstāka līmeņa sasniegšanu P. Stradiņa vajāšanā 1949. gada vasarā. Tas ir uzlūkojams par pakāpienu, it kā prelūdiju, uvertīru tā paša gada oktobra kampaņai, kas kļuva par vissāpīgāko pagrieziena punktu profesora mūžā.

Divas klīnikas jaunās asistentes, Galija Ņikitina-Stepanova un Aleksandra Maslovska, LVU kompartijas birojam bija iesniegušas sūdzību par P. Stradiņu. Tās izmeklēšanai tika izveidota "brigāde" uz Rīgu nule atbraukušā profesora Nikolaja Daņilova vadībā, un 1949. g. 21. jūnijā notika biroja sēde, kas pieņēma atbilstīgu lēmumu. Arhīvā neizdevās atrast ne iesniegumu, ne arī "brigādes apsekošanas aktu", tālab tiek citēts tikai sēdes protokols un biroja lēmums, kuri ir pietiekami pārliciecināši un daiļrunīgi pat bez īpašiem komentāriem.

Tomēr jāatzīmē, ka abas sūdzētājas bija pārkāpušas kompartijā pieņemto hierarhisko kārtību, iesniegumu adresējot augstākstāvošai instancei, bet ne fakultātes kompartijas pirmorganizācijai, domājams, necerot gūt tās atbalstu. Arī sūdzības motivācija ne tik daudz ir saistīta ar P. Stradiņa politisko neuzticamību, cik ar nevēlēšanos izvirzīt jaunās kolēģes, tālād dominē savtīgas karjeras motīvi demagoģiskā aizsegā. Neraugoties uz skajajām frāzēm, biroja lēmums tomēr ir pietiekami saudzīgs profesoram, ja ņem vērā laikmetu. P. Stradiņu acīmredzot vēl aizvien pasargāja viņa augstā autoritāte mediķu un pārējā sabiedrībā, taču no pastāvīgas uzraudzības viņam vairs nebija lemts izvairīties. Visnepatīkamākais ir tas, ka jautājums tika risināts profesoram aizmuguriskā veidā, bet tādas jau bija kompartijas darbības metodes un būtība.

Šīs lietas sakarā abu rosinātāju biogrāfiskie dati, kas gan ir diezgan nepilnīgi, jo dziļākas pēdas Latvijas medicīnas vēsturē viņas nav atstājušas.

G. Ņikitina-Stepanova dzimusi 1915. gadā, 1939. gadā beidza 3. Ļeņingradas Medicīnas institūtu, kara dalībniece, P. Stradiņa klīnikā strādāja no 1947. gada. Viņai nācās pārdzīvot lielas nepatīkšanas, jo otrais vīrs, armijas politdarbnieks, tika arestēts par pretpadomju darbību, par ko 1949. gada 6. septembrī G. Ņikitinai-Stepanovai tika izteikts partijas rājiens [6], bet 1950. g. 5. septembrī par sociālās izcelsmes slēpšanu (tēvs bijis nevis trūcīgs, bet gan pietiekami turīgs zemnieks Tatārijā) viņa tika izslēgta no VK(b)P biedru rindām [7]. Pēc tam viņa strādāja Tukumā un Liepājā, no 1953. līdz 1959. gadam – Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas institūtā, izveidoja sekmīgu zinātnisko karjeru. Vēlāk G. Ņikitina-Stepanova bija profesore Užgorodā, 1967. gadā publicēja cildinošas atmiņas par P. Stradiņu [8].

Pavisam maz zināms par A. Maslovsku: viņa dzimusi 1911. gadā, 1933. gadā beidza Kazanības Medicīnas institūtu, Rīgā, tāpat kā viņas kolēģe, ieradās kopā ar vīru virsnieku, P. Stradiņa klīnikā strādāja epizodiski. Aplūkoto notikumu laikā viņa bija VK(b)P biedra kandidāte, partijā tika uzņemta 1950. gadā tieši tās pašas sēdes laikā, kad viņas līdzdalībnieci izslēdza.

Sekoja 1949. gada oktobra notikumi, kas jau aprakstīti, bet kurus būtu nepieciešams papildināt ar nelielu līdz šim neizzinātu detaļu. Nākamā dienā pēc Vladimira Alatirceva raksta "*Par kādu kaitīgu lekciju*" publicēšanas laikrakstā *Sovetskaja Latvija*, 15. oktobrī veselības aizsardzības ministrs Ādolfs Krauss nosūtīja vēstuli Medicīnas zinātniskās padomes priekšsēdētājam profesoram A. Šmitam ar norādījumu to apspriest, pie tam "*apspriešanu nepieciešams noturēt augstā idejiski politiskā līmenī*". A. Šmits savukārt padomes sekretāram docentam Aleksandram Aņisimovam uzdeva to iekļaut padomes prezidija 17. oktobra sēdes darba kārtībā [9].

Sēdē izeicās profesori A. Šmits, Aleksandrs Liepukalns, Ernests Burtnieks, Vasilijš Kalbergs un ministra vietnieks Vladimirs Ozoliņš, bet P. Stradiņš, kas arī bija prezidija loceklis, uz sēdi nebija ieradies, tālab apspriešana tika pārcelta uz padomes prezidija un Medicīnas fakultātes kopējo sēdi 21. oktobrī [10], kuras laikā P. Stradiņš, kā jau zināms no tagad publicētā protokola, tika iznīcinoši kritizēts.

Šeit viela pārdomām, vai P. Stradiņa izpalikšana 17. oktobra sēdē nekļuva viņam liktenīga, jo kritika tādā gadījumā tiktu izteikta krietni šaurākā lokā un bez tik plašas rezonanses sabiedrībā. Tālab diezgan ticams liekas 1983. gadā ārzemēs publicētais Bernharda Presa apgalvojums, ka ietekmīgais pēckara laika veselības aprūpes vadītājs docents Mihails Jofe pirms liktenīgās sēdes esot P. Stradiņu mierinājis, ka tas būšot tikai teātris bez nopietnām sekām [11].

Ja ar nopietnām sekām būtu domāta represēšana, tad tā patiešām izpalika, toties P. Stradiņa pretinieki nekautrējās atgādināt šo savu uzvaru ideoloģiskās cīņas frontē, turpmāk bieži un pastāvīgi noniecinot profesoru. Tā, Medicīnas fakultātes kompartijas pirmorganizācijas atskaite un pārvēlēšanu sapulcē 1949. gada 15. novembrī tās sekretārs profesors L. Goļbers ziņoja par profesora P. Stradiņa pāraudzināšanas rezultātiem, bet arī citi profesori pieļaujot kļūdas, piemēram, profesors Jānis Bune esot centies P. Stradiņu attaisnot, jo viņš lasot zinātniskas lekcijas, kas neesot saistītas ar politiku [12]. Drīz pēc tam L. Goļberam nācās izteikt izbrīnu, kā gan tā paša gada 12. decembrī Medicīnas fakultātes zinātniskās padomes sēdē, apspriežot P. Stradiņa vadītās katedras darbu, neesot tikusi skarta ne P. Stradiņa nolasīto lekciju kvalitāte, ne arī viņa katedrā veiktais idejiski politiskās audzināšanas darbs [13]. Tātad kritiķiem tomēr nācās rēķināties ar klusu atbalstu, kas P. Stradiņam pastāvēja fakultātē.

Netika taupīti arī profesora tuvākie līdzstrādnieki. Piemēram, prof. A. Liepukalns fakultātes kompartijas pirmorganizācijas sapulcē 1950. gada 31. martā par steidzami likvidējamu apkaunojumu uzskatīja to, ka P. Stradiņa un J. Bunes asistenti nezinot tēvzemes (proti, Krievijas, PSRS) ķirurgus [14]. Asistente Vera Kuroša norādīja, ka P. Stradiņa asistenti Ēvalds Ezerietis un Veronika Rozenbaha "*saindē mūsu studentu apziņu*" [15]. V. Rozenbahai vēl tika pārmests, ka viņa sabotējot agitatora pienākums [16], Veltai Brambergai – ka viņa esot politiski neuzticama [17].

P. Stradiņam adresēta kritika nerimās arī pēc Rīgas Medicīnas institūta izveidošanas. Asistenti Sergejs Borovkovs 1951. gada 18. decembrī žēlojās kompartijas pirmorganizācijai par P. Stradiņa vadīto katedru un klīniku, kur studenti esot apolītiski un nelasot avīzes, māsas atsakoties runāt krieviski, pats P. Stradiņš neņemot vērā komunistu aizrādījumus, P. Stradiņš un Ē. Ezerietis “tur monopolu” un neļaujot operēt jaunajiem [18].

Pēc S. Borovkova atkārtotas sūdzības, ka katedrā viņu uzskatot par “svešķermeni”, 1952. gada 2. februārī tika ierosināts izveidot jaunu kārtējo komisiju P. Stradiņa klīnikas darbības pārbaudei [19].

Profesora Paula Stradiņa vajāšanas hronikā pēckara gados ir palikušas neiznīnātas arī vairākas citas lapas, ne velti dažas svarīgas dokumentu mapes (piemēram, Veselības aizsardzības ministrijas nomenklatūras darbinieka lieta) arhīvā nav saglabātas, varbūt pat ir iznīcinātas. Taču pētnieciskā darba iespējas arī vēl ne tuvu nav izsmeltas, jāmeklē pamatīgāk.

Vēres

1. *Stradiņš J., Arons K. Ē., Vīksna A.* Tāds bija mūsu laiks... – R., 1996. – 163. – 245. lpp.
2. LVA PA, 788. f., 2. apr., 1. l., 5. lp.
3. LVA, 1022. f., 14. apr., 3. l., 5., 18. lp.
4. LVA PA, 101. f., 9. apr., 45. l., 204. lp.
5. Turpat, 788. f., 2. apr., 1. l., 30. lp.
6. Turpat, 1. apr., 8. l., 31. lp.
7. Turpat, 10. l., 7. lp.
8. *Никитина-Степанова Г. Г.* Руководитель и воспитатель // Павел Иванович Страдынь – врач, ученый, человек. – Р., 1967. – С. 239–243.
9. LVA, 1022. f., 6. apr., 27. l., 219. lp.
10. Turpat, 222., 229. lp.
11. *Press B.* Errungenschaften der sowjetischen Medizin in Lettland. – Berlin, 1983. – S. 87–88.
12. LVA PA, 788. f., 1. apr., 8. l., 119. lp.
13. LVA, 1340. f., 10. apr., 16. l., 9. lp.
14. LVA PA, 7222. f., 1. apr., 1. l., 38. lp.
15. Turpat, 2. l., 29. lp.
16. Turpat, 1. l., 132. lp.
17. Turpat, 2. l., 18. lp.
18. Turpat, 161. lp.
19. Turpat, 3. l., 13. lp.

Latvijas Valsts universitātes partijas birtoja sēdes 17. protokols 1949. gada 21. jūnijā

Piedalās Pugo, Jurgens, Miške, Sergejeva, Tabaks, Meščaninovs, Ginters, Āboliņš, no K(b)P Kirova rajona komitejas b. Nikolajevs, veselības aizsardzības ministra vietn. b. Grigorašs un uzaicinātie biedri.

Dienas kārtība:

1. Komunistu bb. Ņikitinas un Maslovskas iesniegums par neciešamiem darba apstākļiem Fakultātes ķirurģijas katedrā.

[...]

Klaustījās:

Brīgādes apsekošanas akts par bb. Ņikitinas un Maslovskas iesniegumu (ziņo b. Daņilovs¹).

Uzstājās:

b. Maslovska. Savā iesniegumā mēs norādījām neprecīzi, jo katedrā nemīl ne jau krievu, bet gan padomju² ārstus. Valsts klīniskā slimnīca ir mūsu universitātes bāze. Klīnikas kolektīvs sastāv no cilvēkiem, kas strādājuši Ulmaņa laikā. Pietiekami pateikt to, ka tad, kad es atnācu darbā uz klīniku, profesors Stradiņš mani uzreiz apstulbināja, sakot, – mēs jūs pieņemam darbā tikai uz desmit mēnešiem. Darba atmosfēra neapšaubāmi ir smaga, kolektīvs jāpārveido. Visiem ir pazīstama anarhija profesora Stradiņa dabā, ik dienas viņš runā vienu un to pašu, – ka krievu asistenti viņam nav vajadzīgi, jo latviešu pietiekot. Mums jāpasaka, ka b. Burtņieks³ nereaģē uz visiem signāliem. Mēs esam parādījuši pietiekamu aktivitāti katedrā. Fakultātes vadībai un partijas organizācijai ir jāveic klīnikas kadru pārkārtošana.

b. Ņikitina. Katedrā es strādāju no 1947. gada maija. Līdzstrādnieks, kura vietā mani pieņēma, jau laikus mani sagatavoja tai uzņemšanai, kuru man nāksies sagaidīt no klīnikas aparāta puses. Autoritāti nācās iekarot ar neatlaidīgu darbu un uzstājību. Atrodoties klīnikā, man nācies operēt tikai divu slimību gadījumos. Kad es griezos pie profesora Stradiņa, kāpēc man maz dod operēt, viņš paziņoja, – es jums neuzticos.

¹ Nikolajs Daņilovs (1900–1991), fiziologs, profesors, LVU un RMI katedras vadītājs (1949–58), vēlāk strādāja Rostovā pie Donas.

² Tolaik par padomju ārstiem dēvēja kolēģus, kas darbā Latvijā bija ieradušies no vecākām PSRS republikām. Vietējie ārsti acīmredzot par padomju ārstiem vēl uzskatīti netika.

³ Ernests Burtņieks (1898–1958), terapeits ftiziātrs, profesors, LVU un RMI katedras vadītājs (1947–58), LVU Medicīnas fakultātes dekāns (1949–50), Republikas klīniskās slimnīcas galvenais ārsts (1947–51), vēlāk – RMI direktors.

b. Golbers⁴. Mēs uzklausiņām brigādes locekļa b. Daņilova ziņojumu, kurā viss precīzi pateikts. Būdama fakultātes partijas biroja locekle un sekretāra vietniece, b. Ņikitina nezina kāpēc divu gadu laikā nav izvirzījusi šo jautājumu apspriešanai, lai likvidētu trūkumus. Minēto jautājumu viņas izvirzīja tikai tāpēc, ka tas skar viņu pašu. Profesors Stradiņš ir ļoti neorganizēts cilvēks, viņš daudz par ko cīnās, – tāda ir viņa rakstura iezīme. Bet, ka viņš it kā nostātos pret padomju cilvēkiem, – tas ir nepareizi. Profesora Stradiņa trūkums ir tāds, ka četru gadu laikā viņš nav spējis sagatavot kvalificētus ārstus ķirurgus. Klīnikā b. Maslovskai atnāca ar desmit gadu stāžu. Mēs b. Maslovskai paziņojām, ka komunistus atstāsim katedrā. Pašlaik katedrā ir tāds stāvoklis, ka jāatstāj viens krievvalodīgs asistents. Bija laiks, kad profesors Stradiņš kūdīja vienu pret otru, lai katedrā atstātu vienu asistentu. Mums fakultātē ir 30 komunistu starp pasniedzējiem, ir daudz asistentu partijas biedru un Tēvijas kara dalībnieku. Nevarētu teikt, ka visi cilvēki ir tīri, un mums ar viņiem būs vēl daudz jāstrādā. Uzskatu, ka šo jautājumu nedrīkst aplūkot tīri tendenciozi. Jāsākārto klīnikas darbs.

b. Kuroša⁵. Es ļoti vēlējos atklāt ienaidniekus, bet tos pamanīt mums bija ļoti grūti. Patiesi fakti par ienaidnieku izlēcieniem netika norādīti. Es uzskatu, ka mums ir jānoskaidro, kas ir šie ienaidnieki – profesori, docenti, šveicari u.tml., lai ar viņiem cīnītos. Es nepieļauju tādu faktu, ka sanitārs izrauj šļirci no ārsta rokām, kā to stāstīja b. Ņikitina, lai pēc tam šo jautājumu atstātu bez reakcijas. Mūsu padomju ārsti autoritāti neiekaroja uzreiz, lūk, tāpēc katedrā izveidojās šāds stāvoklis. Es nekad nepieļautu padomju ārsta aizskaršanu. Kādus es varu izdarīt secinājumus?

Faktu par klīnikas darbinieku pretpadomju attieksmi mums nav. Vajag ārstus komunistus, kas beiguši padomju skolu, izvirzīt vadošā darbā par nodaļu vadītājiem. Studentu audzināšana jāveic uzmanīgi, atstājot darbam katedrā ārstus komunistus.

b. Siļecka⁶. Darbā ar profesoru Stradiņu viņa attieksme pret mani sākumā bija nelabvēlīga, bet pēc tam noregulējās. Man liekas, ka divas komunistes, strādājot katedrā, ir nepietiekami parādījušas savu organizētību. No komunistu puses pārrunu ar katedras vadību nav bijis. Šīsdienas partijas biroja sēde norādīs komunistēm Ņikitinai un Maslovskai, kā pārkārtoties darbā.

⁴ Leonīds Golbers (dz. 1909), patofiziologs, profesors, LVU un RMI katedras vadītājs (1947–58), LVU Medicīnas fakultātes kompartijas pirmorganizācijas sekretārs (1947–50), vēlāk strādāja Maskavā.

⁵ Vera Kuroša (1909–1994), ginekoloģe, LVU un RMI docētāja (1948–68).

⁶ Margarita Siļecka (dz. 1908), anatome, LVU un RMI docētāja (1947–76).

b. Grigorašs⁷, veselības aizsardzības ministra vietnieks. Un tomēr katedra un klīnika nav sasniegusi mūsu kopīgo mērķi. Ārstu kadri četrus gadus laikā nav sagatavoti. Šis lietas defekts ir darba plāna trūkums. Mums nepieciešams, lai katram ārstam būtu operāciju diena. Šis defekts ir neapšaubāmi acīmredzams. Mūsu uzdevums ir pāraudzināt darbiniekus. Ja ārsts ir zinošs, viņš bauda autoritāti. Mēs, komunisti, neatrodamies priekšgalā. Nacionālo kadru jautājums ir liels jautājums. Jums kā ārstiem komunistiem jāaug intensīvāk.

b. Jurgens⁸. Partijas birojam jāpajautā biedriem, ja jau viņi strādā aptuveni divus gadus, tad tikai kāpēc tagad paziņo, ka viņus aspīdē. Es domāju, ka tad, kad biedrenes Ņikitina un Maslovskā gāja strādāt, situācija bija nelaipna. Bet komunistus sūta, lai sakārtotu darbu. Kad mēs bijām Augstākās izglītības ministrijā un ziņojām par pretpadomju cilvēkiem, kas strādā pie mums, universitātē, mums pateica, lai nenodarbojamies ar tenkām, bet minam faktus. Autoritāti iekaro ar darbu, bet divu gadu laikā komunistes Ņikitina un Maslovskā nekādus pārkārtojumus katedrā nav veikušas. Es domāju, ka komunistiem, kas strādā jebkurā iecirknī, ir jābūt kaujinieciskākiem, aktīvākiem. Atklāt faktus, kas gan tur notiek. Man liekas, ka skaidrojums jāmeklē tur, ka viņas nestrādā ar sevi, neapņūst marksismu-leninismu.

b. Meščaninovs⁹. No tādas faktu bagātības tomēr izteikti redzams, ka klīnikā pastāv noteikta darbinieku kadru atlase. Šis fakts izraisa bažas, – kāpēc šī cilvēku grupa ir tik vienota. Šādā lielā kolektīvā, kas veic jauno padomju ārstu audzināšanu, ir cilvēki ar pretpadomju noskaņojumu. Mums jāpieņem vienprātīgs lēmums – izkļaidēt šo atmosfēru.

b. Āboliņš¹⁰. Bb. Ņikitina un Maslovskas iesniegumā ir daļa patiesības. Šai kolektīvā ir daudz mums svešu nacionālistisku uzskatu. Klīnikas atmosfēra ir neveselīga, šos cilvēkus ir jāpāraudzina un jāpārgrupē. Profesoru Stradiņu mēs cienām kā labu profesoru. Šodien mēs izvīrām jautājumu par viņa apolītiskumu. Bet vienu lietu gan vajadzētu vērīgi uzraudzīt, – kā viņš audzina ārstus. Padomju ārsts komunist vienmēr atradīs darbu. Es domāju, ka bb. Ņikitina un Maslovskā no sirds pārdzīvo arī par kolektīvu. Viņām ir taisnība, ka vērīgi jāseko profesoram Stradiņam.

b. Nikolajevs, LK(b)P Kirova rajona komiteja. Es vēlētos, lai partijas birojs nodarbotos ar šo jautājumu, jo klīnika slikti veic zinātnisko darbu, un

⁷ Fjodors Grigorašs (1906–1984), LPSR veselības aizsardzības ministra vietnieks (1947–50), vēlāk – RMI katedras vadītājs un profesors.

⁸ Jānis Jurgens (1900–1983), ekonomists, profesors, LVU prorektors (1949), rektors (1949–62).

⁹ Jefims Meščaninovs (1900–1983), kara ārsts, LVU un RMI docētājs (1947–55), vēlāk – RMI zinātniskais sekretārs.

¹⁰ Jānis Āboliņš (1893–1958), LVU kompartijas biroja sekretārs (1945–47, 1952–54).

tajā ir cilvēki, kas neizraisa uzticību. Acīmredzot nāksies veikt kadru pārgrūpšanu. Sāpīgākais ir tas, ka bb. Ņikitina un Maslovska ir iedomājušās vērsties partijas birojā tikai pēc diviem gadiem. Domājams, ka biedrenes ir jutušās kā bārenītes¹¹. Jūs neatradāties komunistam pietiekami augstā līmenī. Vajadzēja tūlīt iet uz partijas biroju un ierosināt jautājumu. Es vēlos, lai šodien, partijas biroja sēdē, jūs saprastu, ko no jums vēlas partijas birojs. Un lai visi komunisti, kas nosūtīti darbā, veicinātu partijas un valdības politiku.

b. Plaude¹². Pašlaik Medicīnas fakultātē ir slikti ar kvalifikācijas celšanu. Fakultāte slikti sagatavojās, un sistēma kvalifikācijas celšanā nepastāv. Nepieciešams tūlīt un ļoti nopietni sagatavot zinātniskās kvalifikācijas celšanas plānu. Šis jautājums jāatspoguļo lēmumā.

b. Pugo¹³. Domāju, ka pareizi ir tas, ka bb. Ņikitina un Maslovska to rūgtumu, kas viņām bija radies, nodeva partijas birojam, kaut ar lielu aizkavēšanos. Šie fakti pelnī ļoti lielu ievēribu, un ar to jānodarbojas fakultātes partijas organizācijai. Man liekas, ka ierosinot šos jautājumus, Ņikitina un Maslovska ir rīkojušās neprecīzi¹⁴. Savā iesniegumā viņas norāda, ka krievu ārstus šeit nemīl. Kapēc gan tāds neveselīgs jautājums netika uzdots partijas organizācijai? Vai mēs varam teikt, ka mums nav buržuāzisko nacionālistu, – viņi ir, un mūsu uzdevums ir viņus atmaskot. Atbrīvoties no komunistiem katedrā mēs nedomājam. Augstākās izglītības ministrijā mēs izvīrījām uzdevumu par mūsu universitātes nostiprināšanu ar speciālistiem komunistiem. Jums vairāk vajadzēja parādīt faktus par attieksmi pret krievu speciālistiem. Ar šo jautājumu jānodarbojas fakultātes partijas organizācijai un jāizdara atbilstoši secinājumi arī par citām katedrām.

Lēmums

Uzklausījis bb. Ņikitinas un Maslovskas iesnieguma izskatīšanas brigādes veiktās pārbaudes rezultātus, iesniedzēju mutiskos ziņojumus, kā arī LVU partijas komitejas biroja locekļu, brigādes locekļu, veselības aizsardzības ministra vietnieka b. Grigoraša un Kirova rajona partijas komitejas pārstāvja b. Nikolajeva viedokļus, LVU partijas birojs atzīmē nenormālos darba apstākļus profesora P. Stradiņa klīnikā, kas izpaukušies tādejādi, ka klīnikā trūkst ikdienas kontroles par zinātniskā darba plāna izpildi, kā rezultātā četru gadu laikā nav pabeigtas klīnikā sāktās disertācijas. Klīnikā vāji tiek veikts tās darbinieku ideoloģiskās pāraudzināšanas darbs. Ārsti komunisti nav ieņēmuši avangarda lomu šajā vissvarīgākajā darba iecirknī. Balstoties uzklautos materiālos un viedokļos,

¹¹ “чувствовали себя казанскими сиротами”.

¹² Kārlis Plaude (1897–1975), siltumenerģētikis, LVU prorektors (1947–50), vēlāk profesors, LPSR ZA akadēmiķis un prezidents.

¹³ Kārlis Pugo (1896–1955), LVU kompartijas biroja sekretārs (1948–49), prorektors (1949–52), LK(b)P CK loceklis.

¹⁴ “полили не тем соусом”.

LVU partijas birojs nolemj:

1. Asistentu Maslovskas un Ņikitinas iesniegumā minētie trūkumi profesora Stradiņa katedras darbā nevar tikt novērtēti kā rezultāts tam, ka profesors Stradiņš kategoriski nevēlas palīdzēt, apmācīt un sekmēt padomju ārstu tālāku virzību, kā tas norādīts iesniegumā.
2. Pievērst Valsts klīniskās slimnīcas partijas un sabiedrisko organizāciju un katedru vadītāju uzmanību nepieciešamībai pastiprināt kā organizatorisko, tā arī audzināšanas darbu klīniku darbinieku vidū, un pastiprināt kritiku un paškritiku ar nolūku izlabot kļūdas darba procesā.
3. Ieteikt Medicīnas fakultātes partijas birojam savās sēdēs sistemātiski uzklaut katedru vadītāju atskaides kopā ar piestiprināto partijas biedru līdzziņojumiem.
4. Pievērst Valsts klīniskās slimnīcas galvenā ārsta prof. Burtnieka uzmanību nepieciešamībai pārskatīt nodaļu vadītājus ar nolūku saglabāt vadošos amatos padomju veselības aizsardzībai vērtīgākos darbiniekus.
5. Ieteikt Medicīnas fakultātes dekānam novērst brigādes konstatētos trūkumus organizatoriskā darbā un pastiprināt sistemātisku kontroli pār zinātnisko kadru izaugsmi.
6. Ņemot vērā nevienmērīgo VK(b)P biedru sadalījumu LVU Medicīnas fakultātes ķirurģisko klīniku asistentu sastāvā, uzskatīt par lietderīgu saglabāt štatā visus asistentus ķirurgus partijas biedrus, sadalot tos vienmērīgi starp visām četrām ķirurģijas katedrām.

LVU partijas biroja sekretārs (K. Pugo)

LVA PA, 788. f., 1. apr., 7. l., 182.–187. lp. Tulkojums no krievu valodas.

One More Page from the Persecution Chronicle of Paul Stradiņš: Publication of Past Evidence (Summary)

The minutes of the 1949 session of June, 21 of the Communist Party Bureau of Latvia's University have been published, where the complaint by Galija Nikitina-Stepanova and Alexandra Maslovska is discussed about the insupportable conditions of work at the Chair of Faculty Surgery headed by Prof. P. Stradiņš and a resolution adopted to improve them. Introduction and comments by A. Vīksna.

Arnīs Vīksna, Dr. med. h. c., profesors
LU Medicīnas fakultāte
Raīņa bulv. 19, Rīga, LV 1586 Latvija